

БАЛКАНСКЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ ТЕМЕЉ САВРЕМЕНИХ БАЛКАНСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА

Горан Пећанац¹

Сажетак: Идеја уједињења балканских држава своје историјске корене бележи готово више од једног века, а концепција уједињења идејно је прожета истом идејом, остварити економску, политичку и безбедоносну сигурност. Један од значајнијих покушаја интеграције државе Баклана, управо пратимо кроз овај рад уз анализу балканских конференција и почетних споразума заснованих на унији, резулцији и Балканском пакту. Дата анализа балканских конференција основа је даљих тежњи за уједињењем и интеграцијом ових држава и у периоду савремене историје.

Кључне ријечи: Балканске конференције, Балканска унија, Балкански пакт, регионална сарадња, мултилатерализам, балканске интеграције.

1. УВОД

Развој мултилатералне сарадње, која истовремено има и функцију интеграције држава на Балкану, своју историју бележи још у XIX век, која се тематски и садржајно одвија у више праваца, од ослободилачких, преко безбедносних, економских или културних. Сваки садржајни аспект сарадње углавном има заједнички циљ, остварење стабилности у региону, често посредством дијалога али и помирења.

Ослободилачки савези балканских земаља су се формирали крајем XIX и почетком XX века, са циљем ослобађања балканских народа који су још били под влашћу Османлија. Ови савези су се

¹ *Idea Marketi doo, Republika Srbija, Goran.pecanac@student.fpn.unibl.org*

састојали од мреже билатералних уговора појединих земаља о пријатељству, одбрани и војној сарадњи. Поред ових савеза, историја памти и разне иницијативе и предлоге за стабилност на Балкану, па тако осим модерних иницијатива попут Пакта за стабилност у југоисточној Европи, постајале су и раније иницијативе са сличним циљевима. Промовисање економске интеграције кроз трговинске споразуме, заједничке инфраструктурне пројекте и олакшавање пословних активности, један је од значајнијих интеграција балкански земаља, где се кроз укључивање формирања заједничких економских зона или олакшавање слободне трговине, остварује економска стабилност као значајни фактор стабилности региона. Јачање регионалне безбедности кроз сарадњу у области борбе против тероризма, трговине људима, илегалне миграције и организованог криминала може допринети стабилности и сигурности на Балкану. Ово може укључивати заједничке војне вежбе, размену обавештајних информација и успостављање механизма за превенцију конфликта.

Мултилатерална сарадња значајна је и на пољу културе и образовања што доводи до јачања веза међу балканским народима, а манифестује се често кроз размену студената, културних догађаја, и подршку за очување заједничке културне баштине, а што може допринети изградњи међусобног разумевања и поверења.

Подстицање дијалога и помирења између балканских земаља је кључно за превазилажење сукоба који имају историјске корене, што је добар пут изградње стабилне будућности. Мултилатерална и интеграцијска сарадња на Балкану у основи прати стална надоградња, али и прилагођавање у складу са савременим изазовима и потребама региона и света, зато се може сматрати кључним аспектом изградње стабилне, просперитетне и мирне будућности.

2. ТЕОРИЈА И ПРАКСА ИНИЦИЈАТИВЕ БАЛКАНА

Иницијативе о мултилатералној сарадњи на Балкану често су засноване на пракси коју подржава Европа а чија базична основа јесте у теорији неофункционализма, која претпоставља развој различитих облика сарадње међу државама или политичких истомишљеника као представника, а која у дужем временском

периоду може да има позитиван ефекат на мултилатералну и билатералну сарадњу у региону, како у политичким стремљењима тако и у економском развоју. Иако теорија неофункционализма пружа основу за разумевање како би међудржавна сарадња на техничком нивоу могла довести до шире политичке и економске интеграције, њена примена на Балкану није дала очекиване резултате. Разлози за то могу бити многобројни, укључујући недостатак политичке воље, дубоке историјске поделе, етничке тензије и спољнополитичке утицаје.

Балканске земље суочавају се са сложеним изазовима у процесу регионалне сарадње и интеграције. Иако су постигнути одређени помаци, као што су потписивање Споразума о стабилизацији и придруживању (ССП) са ЕУ и формирање регионалних иницијатива попут Процеса сарадње у југоисточној Европи (СЕЕЦП) и Берлинског процеса, још увек постоји доста тога што треба урадити како би се остварили дугорочни циљеви стабилности, мира и просперитета у региону. Дакле, док неофункционалистичка теорија може пружити корисне увиде у потенцијалне путеве ка интеграцији на Балкану, њена практична примена остаје изазовна због комплексности политичке, економске и друштвене динамике региона, а што се може пратити кроз развој и ефекат Балканских конференција, као почетног сегмента интеграције балканских земаља.

3. БАЛКАНСКЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ КАО ПОЧЕТАК ИНТЕГРАЦИЈЕ

Балканске конференције, одржане у периоду од 1930. до 1933. године имале су за циљ стварање "балканске уније" и представљају важан корак ка успостављању мултилатералне сарадње на Балкану. Овај период историје Балкана карактерише политичка нестабилност, превирања у међународним односима и тежња за избегавањем будућих сукоба. Идеја балканског савеза настала је под утицајем разних иницијатива које су покренуте након Првог светског рата, како би се избегла опасност од нових сукоба и остварило уједињење европских држава. На Двадесет седмом светском конгресу мира 1929. године, који је сазвао Међународни

било за мир у Атини, закључено је да је неопходно сазвати конференцију представника балканских земаља ради стварања савеза међу њима (Đukanović, Krstić, 2021). Главни носиоци ове иницијативе били су представници Грчке, предвођени бившим председником грчке владе Папанастасијум. У свакој од шест балканских земаља (Албанија, Бугарска, Грчка, Југославија, Румунија, Турска) формиран су национални комитети, који су уз сагласност својих влада саставили делегације за Прву балканску конференцију. Делегације су укључивале угледне политичаре, интелектуалце, представнике комора, новинаре и друге релевантне актере, док су званични дипломатски представници балканских држава имали статус посматрача. Иако Балканска конференција формално није имала званичан карактер, ставови националних група увек су били усклађени са ставовима њихових влада. Ова конференција представљала је важан корак ка стварању механизма сарадње и превенције конфликта на Балкану, али је уједно била и одраз политичких превирања и сложених међународних односа у том периоду.

Прва балканска конференција, која је одржана од 5. до 12. октобра 1930. године у Атини, представљала је важан догађај у историји балканске дипломатије. На конференцији је било присутно 99 званичних делегата, а Југословенску делегацију, која је имала 10 чланова, предводио је др Чедомир Ђорђевић, док је улогу секретара делегације имао Живко Топаловић, секретар Радничке коморе у Београду (Cvetković, 1997).

Конференција је усвојила низ амбициозних предлога и резолуција са циљем приближавања балканских држава и народа. Међу усвојеним резолуцијама биле су оне о привредном зближавању земаља Балкана, о основама на којима треба да почива балкански савез и о политичким мерама за стварање савеза, о интелектуалном зближавању, о саобраћају, као и о "социјалним и хигијенским питањима" (Petković, 1988).

Посебно је истакнута "Посланица народима, владама и штампи Балкана", која је нагласила братске везе међу балканским народима и њихову способност да решавају спорове мирним путем. Конференција је као први корак предложила редовно

састајање министара иностраних послова балканских земаља ради размене мишљења о питањима од заједничког интереса.

Такође, усвојен је и Статут којим је конференција основана као стална организација са циљем зближавања и сарадње народа Балкана, са намером да то доведе до уније балканских држава. Организација конференције била је предвиђена према узору на Друштво народа, са органима као што су Главна скупштина, Савет, Биро, секретаријат и националне групе (Lorandić, 2000).

Прва балканска конференција поставила је темеље за даље напоре у успостављању мултилатералне сарадње на Балкану и представљала је важан корак ка стабилизацији региона и превенцији будућих сукоба.

Друга балканска конференција, одржана у периоду од 20. до 25. октобра 1931. године у Цариграду и Анкари, била је још један важан корак у процесу успостављања мултилатералне сарадње на Балкану. На овој конференцији присуствовало је близу три стотине делегата, а поздравио ју је и турски председник Мустафа Кемал (Ататурк) (Ranković, Milutinović, 2023).

Југословенску делегацију од 16 чланова предводио је бивши министар Василије Јовановић, а у њој су биле и угледне личности попут музичара Јосипа Славенског (Lazarević, Matijević, 2021). Рад конференције се одвијао у оквиру шест комисија, предвиђених Статутом, које су усвојиле одговарајуће закључке и резолуције. Карактерише је формирање организационе комисије, комисије за политичко зближавање, комисије за интелектуално зближавање, привредна комисија, саобраћајна и комисија за хигијену и социјалну политику.

На овој конференцији истакнут је предлог грчке делегације о формирању Балканског пакта, који би имао за циљ спречавање нових сукоба између земаља Балкана. Такође, формиране су Међубалканска трговинска и индустријска комора, Међубалканска поштанска унија, као и Балканска туристичка федерација, а усвојени су и њихови статuti (Kovačević, 2019). Поднети су и предлози за формирање других техничких тела за сарадњу, попут Међубалканског бироа за заштиту житарица, Међубалканског бироа за дуван, Балканског института за историјска истраживања,

Балканске поморске комисије, Балканске санитетске комисије, Међубалканског бироа рада и других.

Значајна мера коју је конференција предложила била је укидање виза за држављане балканских земаља како би се олакшало кретање људи на Балкану, што би допринело приближавању народа и јачању регионалне сарадње. Ова конференција је, као и претходна, имала за циљ јачање сарадње и стабилности на Балкану и представљала је важан корак ка остваривању тог циља.

Трећа балканска конференција, одржана у Букурешту од 22. до 27. октобра 1932. године, имала је своје значајне резултате, али и суочила се са озбиљним споровима који су показали дубоке супротности међу националним делегацијама (Lopandić, 2012).

Најзначајнији резултат конференције био је усвајање нацрта Балканског пакта од стране политичке комисије. Међутим, ово је изазвало досад најозбиљнији спор, посебно због супротних ставова око регулисања тзв. мањинског питања. Делегације "ревизионистичких земаља", биле су незадовољне границама формираним након Првог светског рата (пре свега Бугарска, али и Албанија), што је изазвало почетна нелсгања у домену мањинских права (Jazić, 2015). Са друге стране, делегација Југославије и неке друге земаље нису желеле да Балканска конференција пружи могућност за отварање питања бугарске или албанске мањине, што би посредно довело до ревизије граница, па тако ова конференција бележи и прва значајнија неслагања у ставовима око заједничких циљева.

Бугарска делегација је чак привремено суспендовала своје учешће на конференцији као реакцију на незадовољство напретком око решавања мањинских проблема. Одлуке на конференцији су доношене већином гласова, а не консензусом, што је додатно компликовало ситуацију. На овој конференцији је поред Балканског пакта, усвојен је и нацрт Конвенције о статусу држављана балканских земаља.

Такође су предложени разни кораци за интелектуално приближавање балканских народа, као што су заједнички историјски уџбеници, превођење литерарних дела, коришћење радија и филма ради бољег узајамног упознавања, као и рад посебне комисије правника ради припреме конференције о приближавању позитивног права балканских држава. Као и претходне конфе-

ренције, и ова је представљала важан корак ка приближавању балканских земаља и изградњи регионалне сарадње, али је и показала дубоке политичке разлике између појединих земаља, што је често отежавало постизање споразума и спровођење одлука.

Четврта балканска конференција, која се одржала у Солуну од 4. до 11. новембра 1933. године, представљала је још један корак у настојањима балканских земаља да успоставе пре свега регионалну економску сарадњу (Jovićević, 2015). Међу најзначајнијим резултатима ове конференције био је усвојен нацрт Регионалног економског споразума балканских држава, као и нацрти статута Балканског задружног уреда и статут Поморске секције при Међубалканској трговачкој и индустријској комори (Golubović, et al. 2012). Конференција је такође разматрала и усвојила предлоге о развоју мреже транспортних балканских инфраструктура, укључујући железнице и путеве, са јасно наведеним приоритетним везама.

Међутим, иако је било напретка у техничком смислу, Четврта конференција је била оптерећена истим политичким неспоразумима као и претходне. Нацрт Балканског пакта, који је настао као резултат претходних конференција, изазвао је супротне реакције међу делегацијама, посебно између Југославије и Бугарске. Југословенска и бугарска делегација су чиниле напоре да ревидирају претходно усвојен предлог. Додатно, закључивање споразума Мале антанте и посебног четворног Пакта Балканског савеза између Југославије, Грчке, Румуније и Турске, које су одбиле да потпишу Бугарска и Албанија, допринело је слабљењу значаја Балканске конференције (Birovljev, Davidović, 2010).

Припреме за Пету балканску конференцију биле су обележене одлукама југословенске и турске делегације да не учествују на конференцији. Југословенска делегација је чак предложила да политичка питања више не буду разматрана на конференцији, већ да се фокусира искључиво на економска и интелектуална питања. Са друге стране, турска делегација је такође најавила своје одсуство на Петој конференцији, сматрајући да је формирање Пакта Балканског савеза између Југославије, Грчке, Румуније и Турске остварило основне циљеве њене политике. Све ове околности су довело до тога да Пета балканска конференција никада није

одржана, чиме се Балканска конференција и распала (Ranković, Milutinović, 2023).

4. ЕФЕКТИ И ЕПИЛОГ БАЛКАНСКИХ КОНФЕРЕНЦИЈА

У оквиру Балканских конференција дато је низ предлога како би се конкретизовала сарадња у оквиру које се тежило успостављању стабилнијих политичких, али и друштвених и економских односа. Сваки предлог који је пратио појединачне иницијативе актуелност интеграције има и у савременим геополитичким дешавањима на Балкану, а где се даља и суштинска реализација остварује кроз нове уговорне и споразумне облике. Један од значајнијих предлога који је реализован јесте Балкански пакт, али и предлози који се односе на развој и статус грађана балканских држава.

Прва балканска конференција била је почетни сегмент интеграције држава Балкана које поред тежње и остварења дугорочних циљева пре свега фокус поставља на политички блиском прожимању, што је идејно било прокламовано као стварање Балканске уније која би остварила и безбедоносни аспект. Идејно усмерење према Унији прокламује и резолуцију у којој се истиче да су кључни елементи за стварање Балканске уније поправљање политичких односа међу државама Балкана, постављање тих односа на темеље међусобног поверења и узајамне безбедности (Lazarević, Matijević, 2021).

Ови елементи су неопходни како би се омогућило стабилно политичко окружење, које је основ за даљи економски и социјални напредак региона. У резолуцији Прве балканске конференције наглашава се важност заједничких напора држава Балкана у постизању ових циљева и изградњи солидарности и сарадње међу њима. Осим тога, наглашава се и потреба за поштовањем суверенитета и интегритета сваке државе, као и решавање спорова путем дијалога и мирних преговора. Ови принципи чине основу на којој треба да почива будући Балкански савез, чији би циљ био јачање регионалне стабилности, просперитета и повезаности.

Оснивање посебног одбора за израду нацрта Пакта и разрада предлога који је поднела грчка делегација представљају важне кораке ка остваривању циља стварања Балканске уније. Ово је био

процес који је захтевао интензивну дипломатску активност и преговоре међу државама Балкана ради постизања сагласности око кључних тачака Пакта. Усвајање дефинитивног нацрта Балканског пакта на Трећој балканској конференцији, иако уз оштро противљење делегације Бугарске, представља значајан корак напред ка остварењу циљева политичког приближавања и стварања савеза међу балканским државама (Golubović, et al. 2012).

Иако је суспензија учешћа Бугарске на Конференцији представљала изазов, остале државе су наставиле са својим напорима ка остварењу циљева Балканског пакта.

Члан 1 Балканског пакта, који обавезује стране потписнице да неће прибегавати рату против друге стране потписнице и да ће се подвргавати процедури мирољубивог решавања спорова, представља кључни елемент у очувању мира и стабилности у региону Балкана (Kovačević, 2019).

Ова обавеза је од суштинског значаја за превенцију сукоба и промоцију мирног решавања спорова. Предвиђена је и процедура мирољубивог решавања сукоба пред Сталном комисијом за мирене, Сталним судом међународне правде или пред изабраном арбитражом, што додатно јача механизме за решавање спорова без употребе силе (Jovićević, 2015).

Ово осигурава да се потенцијални сукоби реше на основу права и принципа међународног права, чиме се промовише правда и мир.

Посебно је важно, за југословенску делегацију, Поглавље III о узајамној помоћи, јер обезбеђује механизме за одговор у случају флагрантног кршења обавезе о ненападању. Овај принцип узајамне помоћи омогућава странама да се узајамно подрже у случају напада или агресије, чиме се јача колективна сигурност и одвраћају потенцијални агресори. Предвиђена процедура ангажовања Друштва народа, такође пружа додатни механизам за мирно решавање спорова и промовисање стабилности (Jovićević, 2015).

Друштво народа, као међународна организација посвећена миру и безбедности, може пружити подршку у решавању спорова путем дипломатских канала и преговора. Укључивање IV поглавља о заштити мањина у Балкански пакт, на инсистирање делегација Бугарске и Албаније, одражава важност поштовања и заштите

права мањина као кључног елемента у изградњи стабилности и хармоније у региону Балкана (Golubović, et al. 2012).

Ово поглавље пружа механизме за заштиту мањина и решавање њихових питања путем отварања канцеларија за мањине у свакој балканској земљи, као и формирањем Међубалканске комисије за мањине. Одлуке донете од стране Међубалканске комисије за мањине имале су потенцијал да постану обавезујуће за државе уговорнице, чиме се осигурава ефикасно решавање питања мањина на регионалном нивоу. У случају да Комисија не постигне једногласан договор, питање се може проследити Секретаријату Друштва народа ради даљег поступања (Lorandić, 2000).

Напори југословенске делегације да спречи усвајање овог поглавља или да отвори питање његове ревизије одражавају сложеност и осетљивост питања мањина у региону. Њихово инсистирање на надлежности Друштва народа за ова питања указује на жељу да се осигура међународна супервизија и подршка у заштити права мањина. Укључивање поглавља о заштити мањина у Балкански пакт представља корак напред ка унапређењу људских права и изградњи инклузивног друштва на Балкану, иако је изазвало неједногласност међу учесницима преговора.

Четврта балканска конференција значајан сегмент интеграције бележи у домену економског зближавања, а усвојен је и "регионални економски споразум" као почетна фаза формирању "балканског царинског савеза" (Lazarević, Matijević, 2021).

Овај нацрт споразума има укупно 12 чланова који представљају основу за унапређење економске сарадње међу балканским земљама. Државе потписнице гарантују узајамна повлашћења, што указује на спремност за промоцију слободне трговине и олакшавање економске размене међу балканским земљама. Оснивање Сталне комисије за међународну трговину балканских земаља, како је предвиђено у члану 10, има за циљ унапређење међусобне трговине и олакшавање трговинских процедура између земаља региона (Lorandić, 2000).

Такође, формирање "компензационе коморе за међународну размену" јесте предмет ове конференције, а предвиђа извесна олакшања у међусобним плаћањима на основу размене робе и представља још један корак ка унапређењу економске сарадње и олакша-

вању пословања између балканских земаља. Посебно занимљив је други члан нацрта, који се односи на "међубалканске повластице", предвиђа да државе чланице у трговинске уговоре са ванбалканским земљама унесу "балканску клаузулу" о одступању од највећег повлашћења (Kovačević, 2019). Ово је слично концепту "иберске клаузуле" и указује на жељу за заједничким поступањем у међународној трговини како би се очувале интересе балканских земаља (Kovačević, 2019).

На Првој балканској конференцији, у оквиру резолуције о социјалним и хигијенским питањима, постављен је предлог да балканске државе обезбеде исто поступање са држављанима других балканских држава као и са држављанима своје државе у погледу слободе кретања, рада и целокупне активности (Lazarević, Matijević, 2021). Овај предлог био је значајан корак ка изградњи слободног кретања људи и економског интегрисања на Балкану.

У циљу остварења овог предлога, на Трећој балканској конференцији усвојен је нацрт конвенције која би требало да регулише ова питања. Предвиђено је да Конвенција чини саставни део процеса формирања Балканског савеза и да буде примењена као део политичко-економског триптиха, заједно са нацртом Балканског пакта и економском конвенцијом (Jazić, 2015).

У првом члану нацрта Конвенције, држављанима сваке стране уговорнице дозвољен је, без пасошких формалности, слободан улаз на територију друге стране уговорнице. Ова одредба је кључна за олакшавање слободног кретања људи између балканских држава. Конвенцијом би балкански држављани били међусобно изједначени у погледу свих активности привредног карактера, укључујући трговачке, индустријске и финансијске активности, као и вршење слободних професија, са одређеним бројем изузетака. Ови предлози указују на жељу балканских држава да ојачају економску сарадњу и интеграцију региона путем олакшавања слободног кретања људи и пословања. Ова иницијатива могла би допринети развоју привреде и унапређењу стандарда живота грађана у региону.

У складу с нацртом Конвенције, национални третман је предвиђен и у погледу различитих права и области, уз услов

реципроцитета, а кључни аспекти који су дефинисани у нацрту су (Jazić, 2015):

- Наследна права, права стицања, поседовања или закупуљивања покретних или непокретних добара су предмет националног третмана, уз услов реципроцитета. Ово значи да држављани једне балканске земље имају иста права као држављани друге балканске земље у вези са наследним правима и власништвом.
- Држављани су изједначени и у погледу законске и судске заштите, што значи да имају право на једнаку заштиту права пред законима и судовима других балканских држава. Такође, у погледу пореза, такси и намета фискалне природе, држављани су третирани на исти начин.
- Национална припадност трговачких друштава је дефинисана у члану 9 нацрта Конвенције. Ово омогућава да трговачка друштва конституисана према законодавству одређене државе могу да обављају делатности на територијама осталих балканских држава, под условом да се придржавају закона државе у којој послују.

Ови прописи указују на жељу балканских земаља да створе заједничко економско окружење у којем се држављани и пословне организације третирају на једнак начин без обзира на државу порекла. То би могло допринети унапређењу слободне трговине и пословања у региону Балкана.

Пакт, познат као Балкански споразума или Балканска антанта, потписан је у Атини 1934. године између Југославије, Румуније, Грчке и Турске. Овај споразум је био резултат међусобних билатералних споразума, закључених у периоду од 1928. до 1933. године, а претходила му је Конвенција о дефиницији агресије, закључена 1933. године, коју су потписали Чехословачка, СССР, Румунија, Југославија и Турска (Lopandić, 2012). Бугарска и Албанија су одбиле да прихвате територијални *status quo* на Балкану и оријентисале су се на ближе односе са Италијом и Мађарском. Због тога су "антиревизионистичке" балканске земље, на иницијативу Француске, закључиле мултилатерални Пакт Балканског споразума, познат као Балканска антанта (Lopandić, 2012).

Балканска антанта се пре свега односила на територијалну гаранцију на Балкану и садржала је само три члана. Овај споразум је био део покушаја да се супротстави јачању утицаја Немачке и Италије на Балкану, стварајући тако брану или бар противтежу њиховом утицају. Овај пакт представљао је важан покушај балканских земаља да очувају регионални мир и стабилност у контексту растућих тензија и ривалитета у Европи пре Другог светског рата. Међутим, његова ефикасност била је ограничена, а у наредним годинама, под утицајем међународних догађаја, Балканска антанта није успела да одржи територијални статус quo на Балкану.

Ови предлози одражавају жељу за стварањем мирног, просперитетног и уједињеног Балкана, што би омогућило стабилност и напредак региона. Међутим, с друге стране, делегације су морале да заступају и текуће политичке интересе својих влада, што је често изазивало спорове и тензије, нарочито имајући у виду различите политичке, економске и историјске интересе балканских земаља.

Ова двострука динамика је довела до тога да су Балканске конференције представљале место где су се сукобљавали различити интереси и амбиције балканских држава. Иако су неки предлози били амбициозни и идеалистички, тешкоће у постизању консензуса и остваривању дугорочних циљева показале су комплексност политичке стварности Балкана у том периоду. Сагледавање историјског прегледа конференција можемо указати на неколико кључних фактора који су допринели проблемима потпуне реализације Балканске конференције и општој немогућности остваривања мировних циљева на Балкану у том периоду.

Прво, одлуке су доношене већином гласова, а не конензусом, што је често изазивало тензије и неслагања међу делегацијама. Ово је отежавало постизање дугорочних решења и компромиса, па је долазило до бојкота и слабљења ауторитета Конференције. Друго, међународне околности тог времена, укључујући уздизање тоталитарних режима попут Хитлерове Немачке, нису биле наклоњене идејама мирења и интеграције на Балкану. Ови фактори су додатно отежавали напредак ка регионалној стабилности и сарадњи. Треће, идеје попут Друштва народа и европске федерације, иако племе-

ните, нису имале подршку и нису биле способне да се ефикасно спроведу у датим околностима, што је додатно допринело неуспеху Балканске конференције. На крају, европска историја је кренула у другом правцу са уздицањем Хитлера на власт, што је довело до нових катастрофа у виду Другог светског рата. Ово је додатно одложило могућност поновног окупљања балканских земаља ради остваривања циљева мултилатералне сарадње и интеграције.

5. ЗАКЉУЧАК

Балканске конференције су заиста одражавале комплексну динамику, балансирајући између идеалистичког приступа сагледан кроз мировни ентузијазам и призму одражавања реалне политике. Делегације балканских земаља, кроз дате конференције показују значајне напоре, како би промовисале амбициозне предлоге о стварању балканске уније, царинског и монетарног уједињења, формирању Балканског пакта, али и унапређењу различитих аспеката друштва попут једнакости полова, сарадње научника, уметника, новинара и размену студената. Мноштво фактора, укључујући унутрашње несугласице, међународне тензије и промене у политичком пејзажу Европе, допринели су неуспеху Балканске конференције и онемогућили остваривање мировних циљева на Балкану у том периоду. Поновно окупљање ради мултилатералне сарадње и интеграције захтеваће време, стабилност и промене у политичком контексту региона.

ЛИТЕРАТУРА

1. Birovljev, J., & Davidović, M. (2010). From globalization to regionalization and regional cooperation. *Ekonomika preduzeća*, 58(3-4), 140-148.
2. Golubović, S., Golubović, N., & Cvetković, P. (2012). Prekogranična saradnja u zemljama zapadnog Balkana- Mogućnosti i ograničenja. *Teme*, 36(4), 1613-1629.
3. Đukanović, D., Krstić, M. (2021). Regionalna saradnja na Zapadnom Balkanu – dugoročno čekanje na članstvo u Evropskoj

- uniji i/ili „Balkanska unija”, Srpska politička misao, God. 28, vol. 71, br. 1, 2021, 9-26
4. Đukanović, D. (2009). Zapadni Balkan: od sukoba do evrointegracija. Godišnjak FPN, (03), 495-506.
 5. Jazić, A. (2015). Različiti oblici prekogranične saradnje Srbije sa državama Centralne Evrope. Međunarodna politika, 66(1157), 86-97.
 6. Jovićević, M. (2015). Regionalna saradnja na Balkanu, od devedesetih do danas—uticaj Evropske unije. Međunarodna politika, 66(1159-1158), 128-142.
 7. Kovačević, M. (2019). „Evropska unija i Zapadni Balkan: kako raskinuti „prećutni pakt” stabilokratije.”. The European Union and the Western Balkans: How to break the tacit pact of stabilocracy?, 9-22.
 8. Lazarević, A., & Matijević, A. (2021). Konferencija o budućnosti Evrope—značaj za region Zapadnog Balkana. Politička revija, 4(70), 69-84.
 9. Lopandić, D. (2000). Pakt o stabilnosti u Jugoistočnoj Evropi—od reči do dela. Revija za evropsko pravo, 2(2-3), 79-97.
 10. Lopandić, D. (2012). Dva veka preoblikovanja međunarodnih odnosa na Balkanu—od imperija do evropske integracije. Međunarodnapolitika, 63 (1146), 5-17.
 11. Petković, R. (1988). Novi akcenti u spoljnoj politici Jugoslavije. Politička misao: časopis za politologiju, 25(2), 13-20.
 12. Ranković, P., & Milutinović, P. (2023). Doprinosi i dometi regionalnih ekonomskih inicijativa u unapređenju političkih odnosa između država Zapadnog Balkana. Yearbook of the Faculty of Political Sciences/Godisnjak Fakultet Politickih Nauka Beograd, 17(29), 50-68
 13. Cvetković, S. (1997). Balkanska federacija: konfederacija - unija - savez - istorijski osvrt, Nastava istorije: časopis Saveza istoričara Jugoslavije, God. 3, br. 6, 1997, 55-70

Rad zaprimljen: 18.11.2025.

Rad odobren: 16.03.2026.